

KUZEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDEKİ 0-8 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN İNTERNET KULLANIMI VE BU KAPSAMDA EBEVEYN ARABULUCULUĞU: NİTEL BİR ARAŞTIRMA*

Duygu Özsoy** – Sait Sinan Atılğan**

ÖZET

Bilgi ve internet teknolojilerinin yaygınlaşması ve daha fazla kullanıcı dostu hale gelmesiyle birlikte, daha küçük yaş grubundan çocuklar, giderek daha fazla dijital medya kullanıcılarına başlamışlardır. Bu çalışmanın amacı; Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde (Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinde) yaşayan 0-8 yaş grubu çocukların bilgisayar ve iletişim teknolojilerine erişimlerine ve bu teknolojileri kullanımlarına ilişkin deneyimlerinin, bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarının, çevrimiçi ve çevrimdışı hayatları arasında nasıl bir ilişki kurduklarının araştırılmasıdır. Çocukların medya kullanım pratiklerinin ebeveynleri tarafından etkilendiği ve belirlendiği bilinmektedir. Bu nedenle, çalışma kapsamında ayrıca ebeveynlerin bu teknolojileri nasıl anlamlandırdıkları, çocuklarına bu teknolojilerle kurdukları ilişki sürecinde nasıl bir arabuluculuk gerçekleştirdikleri sorularına yanıt aranmıştır. Ebeveynlerin ve çocukların internetin riskleri ve fırsatları hakkındaki bilgi ve kanaatlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için, 20 çocuk ve 20 ebeveyn ile yüz yüze derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak veri toplanmıştır. Hem ebeveynlerin hem de çocukların internetin sunduğu fırsatlardan ziyade internet risklerine odaklandıkları, hem riskler hem de fırsatlar hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları, yanlış kanaatlere sahip oldukları, ebeveynlerin kullandıkları en yaygın arabuluculuk biçiminin kısıtlayıcı arabuluculuk olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: 0-8 yaş, internet kullanımı, dijital okuryazarlık.

A QUALITATIVE STUDY ON 0-8 YEAR OLD CHILDREN'S INTERNET USE AND THEIR PARENTS' MEDIATION IN NORTHEAST ANATOLIA REGION

ABSTRACT

With the widespread adoption of information and internet technologies and as these technologies become more user-friendly, children from smaller age groups have become increasingly digital media users. The aim of present study is to investigate the experience of 0-8 year old children's accessibility to and use of computer and telecommunication technologies, how they can make sense these experiences and what type of relationship they set up between their on - and off - line lives in the case of Northeast Anatolia Region, Erzurum, Erzincan and Bayburt. It is known that, parents may influence and determine children's media use practices. Therefore, it was also investigated in the scope of the

---

* Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen 2785 numaralı temel araştırma projesinin çıktısıdır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi

** Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi

study that how parents make sense these technologies and what type of mediation role they play for their children in the process, which the children established with these technologies. Data were collected using face-to-face in-depth interviews with 20 children and 20 parents. It was determined that both parents and children have a greater focus on internet risks than on the opportunities, they do not have enough knowledge about both the risks and the opportunities, they have misconceptions and the most common form of mediation that parents use is restrictive mediation.

Keywords: 0-8 year, Internet usage, digital literacy.

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı; 0-8 yaş arası çocukların internet kullanım deneyimlerine odaklanmak ve ebeveynlerin teknolojiye ve internete ilişkin kanaatleri ile ebeveyn arabuluculuğunun hangi biçimini benimsediklerini ortaya koymaktır. Günümüzde, dijital medyanın çocuklarca kullanımındaki hızlı artışa rağmen, 0-8 yaş arası çocuklar üzerine bu konuda yapılmış çok az araştırma bulunmaktadır (Grimes ve Fields 2012; Holloway ve ark. 2013) ve bu alandaki literatür ağırlıklı olarak 13-19 yaş arası gruba odaklanmaktadır (Holloway ve ark. 2013). Bununla birlikte, var olan çalışmalar, daha küçük yaş grubu çocukların dijital medya kullanma deneyimlerinin farklılaştığını (Livingstone ve Helpsper 2007) ve küçük çocukların sosyal ağ oluşturma forumlarını yetişkinler ve daha büyük çocuklarla aynı şekilde kullandıklarının varsayılmayacağını (Grimes ve Fields 2012) ortaya koymaktadır.

Pedagoglar ve eğitim bilimciler, uzun yıllar boyunca, çocukların medya kullanımının olumsuz etkileri üzerinde durmuşlar, ekran karşısında geçirilen fazla zamanın dikkat dağınıklığı, obezite gibi sorunlara yol açabileceğini ve çocukların ruhsal ve zihinsel gelişimlerine zarar vereceğini ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle, çocukların medya kullanımına ciddi kısıtlamaların getirilmesi gerektiğini, daha küçük çocuklar için de medya kullanımının tamamen yasaklanması gerektiğini savunmuşlardır. Ekran kullanımı; televizyon, DVD, kişisel bilgisayar ve interneti kapsayan geniş bir tanımlamadır. Bu bağlamda ebeveynlere, genellikle iki yaş altı çocuklar için ekran kullanımının yasaklanması (Sigman 2012; Brown 2011), daha büyük çocuklar için ise, ekran kullanım süresinin günlük 2 saati aşmaması gerektiğini (Sigman 2012; Strasburger ve ark. 2013) tavsiye eden açıklamalarda bulunulur ve dijital medya kullanımı ile çocuklar konusunda genellikle moral panik yaratacak söylemler devreye girer (Grimes ve Fields 2012). Oysa, Holloway ve arkadaşlarının (2013) yaptıkları çalışmada işaret ettikleri üzere, genellikle bu tavsiyeler kanıta dayalı olmaktan ziyade söylemseldir ve bu tavsiyelerin interaktif teknolojilerin sunduğu potansiyeli dikkate alıp almadığı şüphelidir. Erken çevrimiçi aktivitelerin doğru biçimi çok sayıda fırsat ve fayda sunabilir (Holloway ve ark. 2013), gelecek yılların ihtiyaç duyduğu yeni yurttaş ve girişimcileri hazırlamakta katkı sağlayabilir (Grimes ve Fields 2012). Bunun yanı

sıra, bilgisayar ve internete okul öncesi yıllarda erişimin, eğitim başarısını etkilediği, çeşitli araştırmalar ile ortaya konulmuştur (ATKINSON 2011).

Çocukların medya kullanımı genellikle bireysel olarak, tek başına yürütülen bir eylem değildir. Söz konusu pratik, büyük ölçüde, aile, eğitimciler ve yakın çevre tarafından etkilenmekte ve belirlenmektedir. Bu durum, 0-8 yaş arası çocukların dijital medya kullanma pratiklerini araştırırken aile ve yakın çevre dinamikleri ile birlikte, bu dinamiklerin medya kullanımında oynadığı rolün de araştırılması zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, bu çalışma, çocukların bilgisayar ve iletişim teknolojilerini kullanımının yanı sıra, ebeveynlerin genelde teknolojiye özelde ise internete ilişkin kanaatlerine ve arabuluculuk biçimlerine odaklanarak, 0-8 yaş grubu çocukların internet, medya ve iletişim teknolojileri araçlarını kullanımına ilişkin olarak literatürde mevcut boşluğu doldurmak için bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

1. LİTERATÜR İNCELEMESİ

0-8 yaş arası çocukların internet kullanımı, özellikle son yıllarda, önemli bir artış göstermektedir. Küçük çocukların gittikçe daha yoğun bir şekilde çevrimiçi olmaya başlaması, bu yaş grubundaki çocuklarda, teknik, eleştirel ve sosyal beceri eksikliğinin büyük risklere neden olabileceği (Livingstone ve ark. 2011) ve dijital bölünmenin çok daha erken yaşlardan itibaren insanları etkileyebileceği anlamına gelmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) her yıl düzenli olarak yürüttüğü "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması", Türkiye'nin dijital bölünme problemini gelişmiş ülkelere kıyasla daha fazla yaşadığını ortaya koymaktadır. 0-8 yaş arası çocukların internet deneyimlerinin büyük ölçüde ebeveynlerinin internet deneyimlerine koşut olarak şekillendiği göz önüne alındığında, bu çocuklara sağlıklı medya okuryazarlığı eğitimi verilmediği takdirde, dijital bölünme probleminin daha kalıcı bir hal alacağı kolaylıkla öngörülebilir.

Çocukların internet kullanımına ilişkin en kapsamlı proje, 9-16 yaş arası internet kullanıcısı çocuklar ve aileleriyle, 33 ülkede toplam 25.000 kişiyle, evde yüz yüze görüşmelerle yapılan EU Kids Online isimli araştırmadır. 2013-2014 yılları arasında, Avrupa'da, 9-16 yaş arası internet kullanıcısı 3.500 kişiyle gerçekleştirilen bir başka önemli proje olan Net Children Go Mobile isimli araştırma, EU Kids Online araştırmasının ana bölümlerini yeniden tekrarlar, ayrıca söz konusu araştırmaya mobil cihaz kullanımı üzerine odaklanan araştırma sorularını da ekler.

EU Kids Online Projesi'nin Türkiye ayağını yürüten ekibin bulgularına göre; Türkiye'deki 9-16 yaş arası çocukların % 45,9'u 7-10 yaş arasında internet kullanmaya başlamaktadır. Avrupa'da 7 yaşından önce internet kullanmaya başlama yaşı ise, Türkiye'den 5 kat fazladır. Türkiye'de, ebeveynlerin internet kullanım oranı oldukça düşüktür ve ebeveynler çocuklarını internet risklerinden uzak tutmayı sağlayacak yeterli bilgiye sahip değillerdir (Kaşıkçı ve ark. 2014). 9-16 yaş grubu çocuklarla yapılmasına rağmen, söz konusu çalışmanın 0-8 yaş grubu

çocuklar hakkında da ipuçları verdiği söylenebilir. Türkiye'de, daha küçük yaş grubundaki çocukların internet deneyimlerinin ailelerin internet deneyimiyle yoğun ve doğrudan ilişkisi düşünüldüğünde, bu yaş grubunun internet kullanım oranının Batı Ülkelerine kıyasla çok daha düşük çıkacağı tahmin edilmektedir.

Avrupa Komisyonu'nun 2008 verilerine göre; 6 yaş çocukların % 42'si, 7 yaş çocukların % 52'si internet kullanıcısıdır. Güney Kore'de 3-9 yaş arası çocukların % 92.5'i haftada ortalama 8-9 saat internet kullanmaktadır. Amerika'da 8 yaşındaki çocukların yaklaşık % 70'i, 5 yaşındaki çocukların yaklaşık yarısı, 3 yaşındaki çocukların ise yaklaşık % 25'i her gün düzenli olarak çevrimiçi olmaktadır. Avustralya istatistiklerine göre; 5-8 yaş arası çocukların % 79'u ev ortamında çevrimiçi olmaktadır (Holloway ve ark. 2013). Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'deki son rakamlara göre, son 3-4 yıl içerisinde, çok küçük çocukların internet kullanımında önemli bir artış söz konusudur. 2012 ve 2013 yılları arasında, 0-8 yaş arası grubun tablet kullanımı beş kat artmıştır, Amerika'da, 2011 yılında, 0-8 yaş arası çocukların % 16'sı mobil uygulama kullanmaktayken 2013 yılında bu oran % 50'ye ulaşmıştır (Green ve Holloway 2014).

EU Kids Online projesinin verilerine göre; çocukların medya kullanımı çok erken yaşta başlamaktadır. 0-2 yaş arası çocukların büyük bir kısmı kitap, radyo ve ses kaydı dinlemekte; 1 yaşındaki çocuklar gündelik olarak televizyon ve görsel kayıtlar izlemekte, genellikle medyayı ailelerinin veya diğer yetişkinlerin yanında kullanmaktadırlar. 3-4 yaşında, çocukların medyaya ilişkin bireysel beğenileri gelişmeye ve aynı zamanda kız ve erkek çocukların beğenileri farklılaşmaya başlamaktadır (Olafsson ve ark. 2014). EU Kids Online Projesi'nin ardından, Green ve Livingstone tarafından (2013), 0-8 yaş arası çocukların internet kullanımına ilişkin bir başka araştırma başlatılmıştır. Araştırmanın ana bulgularına göre; son yıllarda 9 yaş altı çocuklar arasında internet kullanımına ilişkin önemli bir artış vardır, ancak bu artış, her ülkede eşit seviyede gözlemlenmemektedir. Video izlemek, oyun oynamak, enformasyon aramak, ev ödevlerini yapmak, çocuklar için oluşturulan sanal dünyalarda sosyalleşmek çocukların en fazla hoşlandıkları çevrimiçi aktivitelerdir. İlgilenilen çevrimiçi aktivitelerin sayısı yaşla birlikte artmaktadır. Video paylaşım siteleri bu yaş grubundaki çocuklar için oldukça popülerdir ve bu tür siteler çocukların en sık ziyaret ettikleri sitelerdir. Ayrıca, internete bağlanılabilen cihazların (özellikle dokunmatik ekran tabletlerin ve akıllı telefonların) kullanımı bu yaş grubu arasında hızla artmaktadır. Bu aletlerin ve bu aletlere yüklenen uygulamaların kullanımı küçük çocukların güvenlik ve mahremiyetleri için de risk taşımaktadır (Holloway ve ark. 2013). Dokunmatik ekran teknolojisinin geliştirilmesi, bu yaş grubunun dijital medya kullanımının artmasındaki en önemli nedenlerin başında gelmektedir. Çünkü bu aletler, klavye ve mouse kullanma zorunluluğunu ortadan kaldırarak küçük çocukların daha az motor beceriyle bağımsız bir şekilde alet kullanmalarına olanak vermektedir (Holloway ve ark. 2013) ve dokunmatik ekranlar, yürümeye ve konuşmaya başlamadan önce internet bağlantılı teknolojileri kullanmayı küçük çocuklar için

mümkün hale getirmektedir (Green ve Holloway 2014). Ancak bu cihazlarda kullanılan uygulamaların çok sayıda özel veriye ulaşabilmesi çocukların mahremiyetlerini ihlal etmektedir. Bu nedenle çocukların ve daha çok da ebeveynlerin güvenlik ve gizlilik ayarları konusunda farkındalık sahibi olmaları gerekmektedir. Bazı aileler, çocukları için bloglar yazmakta, düzenli olarak bebeklerinin ve ya çocuklarının fotoğraf ve/veya videolarını paylaşmaktadırlar. Dolayısıyla çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren -bazen henüz doğmadan ultrason fotoğrafları da paylaşılabilir- dijital ayak izleri bırakabilmekte ve çocukların gelecekte bu materyalleri silme, geri alma vb. fırsatları olmamaktadır.

Yapılan araştırmalar, internetin sosyal ilişkiler üzerinde negatif bir etkiye sahip olabildiğini, çocukların sıklıkla siber zorbalık veya siber-stalk kurbanı olduklarını göstermektedir. Pornografi, şiddet gibi istenmeyen içeriklere maruz kalma çocuklar üzerinde negatif duygusal etkiler bırakmaktadır. Yine araştırmalara göre; pek çok çocuk online olarak tehdit edildiğini belirtmektedir, çocukların çoğu internette tanıştıkları kişilere kişisel bilgilerine dair detaylar vermenin risklerini kavrayamamaktadır. İnternet; obezite, odaklanma zorluğu, kas ağrısı gibi sorunlara neden olarak fiziksel sağlığı da etkileyebilmektedir. İnternet bağımlılığı, okul görevlerini ihmal etme, aile aktivitelerine daha az dâhil olma gibi zaman yönetimine ilişkin riskleri ayrıca tüketimi özendirme ve ticari istismar gibi riskleri de barındırmaktadır (Valcke ve ark. 2010: 455).

İnternet, küçük yaş çocuklar için hem imkânlar hem de riskler alanıdır. Riskleri minimize edip, sunduğu fırsatları maksimize edebilmek için bu alanda yapılan çalışmalara hız kazandırmak gerekmektedir.

Tablo 1. Çocukların Çevrimiçi Risklerinin ve Fırsatlarının Sınıflandırılması

		İçerik: Alıcı olarak çocuk	Bağlantı: Katılımcı olarak çocuk	Davranış: Aktör olarak çocuk
Fırsatlar	Eğitim, öğrenme ve dijital okuryazarlık	Eğitsel kaynaklar	İlgilendiği şeyleri paylaşan birileriyle bağlantı kurmak	Kendi kendine veya işbirliği öğrenme
	Katılım ve sivil katılım	Küresel enformasyon	İlgi grupları arasında değiş tokuş yapmak	Sivil katılımı somutlaştırma
	Yaratıcılık ve kendini ifade etme	Kaynakların çeşitliliği	Üretmek veya katılım sağlamak için davet edilmek/ilham almak	Kullanıcı katkılı içerik geliştirme
	Kimlik ve sosyal bağ	Tavsiye (kişisel, sağlık, cinsel vb.)	Sosyal ağ oluşturmak, başkalarıyla deneyim paylaşmak	Kimliğini ifade etme

Riskler	Ticari	Reklam, istenmeyen e-posta (spam), sponsorluk	Kişisel bilgilerin izini sürmek	Kumar, illegal indirme (download), hackleme
	Saldırgan	Şiddet içeren/korkunç/ nefret dolu içerik	Zorbalığa, tacize veya gizlice izlenmeye (stalk) maruz kalmak	Bir başkasına zorbalık yapma veya başkasını taciz etme
	Cinsel	Pornografik/zararlı cinsel içerik	Yabancılarla görüşmek	Porno materyali üretme/ yükleme (upload)
	Değerler	İrkçi, önyargılı bilgi/tavsiye (örneğin uyuşturucu)	Kendine zarar vermek, istenmeyen ikna	Tavsiye verme (örneğin intihar/anoreksi)

Kaynak: Livingstone ve ark. 2017: 6

2. 0-8 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN İNTERNET KULLANIMI VE BU KAPSAMDA EBEVEYN ARABULUCULUĞU

Çalışma kapsamında 0-8 yaş grubu çocuklar ve ebeveynleri ile derinlemesine görüşmeler yapılarak çocukların internet kullanım pratikleri ile hem çocukların hem de ebeveynlerinin çevrimiçi risklere ve fırsatlara ilişkin görüşleri araştırılmıştır.

2.1. Materyal ve Yöntem

Araştırmada, 20 çocuk ve 20 ebeveyn olmak üzere, toplam 40 kişi ile yüz yüze derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak veri toplanmıştır. 12'ser ebeveyn ve çocuk Erzurum İli'nden, 5'er ebeveyn ve çocuk Erzincan İli'nden, 3'er ebeveyn ve çocuk ise, Bayburt İli'nden araştırmaya katılmışlardır. Dijital medya kullanım araştırmaları, yaş gruplarına göre 0-8 yaş, 9-16 yaş ve 16+ yetişkinler olmak üzere yaşlara göre üç temel kategoriye ayrılmaktadır. Yapılan araştırmalar, çocukların yaş gruplarına göre internet deneyimlerinin önemli farklılıklar ortaya koyduğunu göstermektedir. Bu nedenlerle, çalışma, bütün çocukları değil, sadece 0-8 yaş arası çocukları kapsamaktadır. 0-8 yaş arası çocuklar üzerine araştırma yaparken de, bütün yaşlar için aynı yöntemin kullanılmayacağı açıktır. Bu nedenle, çalışma, 6-8 yaş arası çocuklarla sınırlandırılmıştır.

Katılımcıların mahremiyetlerini korumak amacıyla isimleri kullanılmamış, bunun yerine her bir katılımcıya kod verilmiştir. Çocuk katılımcılar Ç1, Ç2 vd. olarak kodlanırken ebeveynler baba ise B, anne ise A harfiyle ve çocuklarının numarası verilerek kodlanmıştır.

Çalışmanın yöntemi belirlenirken, Chaudrun ve ark. (2015) tarafından yürütülen ve farklı ülkelerden karşılaştırmalı veri toplayan araştırmalarının yöntemi yol gösterici olmuştur. Öncelikle, çocukların araştırmacıyla yakınlaşabilmesini sağlayabilmek amacıyla, çocuklarla tablet kullanılarak oyunlar oynanmış ve sohbet edilmiştir. Çocuklarla yapılan görüşmelerde, hem android tablet hem de hatırlatıcı kartların yardımına başvurulmuştur. Çocukların araştırmacıyla ilişki kurması sağlandıktan sonra, çocuklara karton kartlara renkli olarak basılmış tablet, telefon, masaüstü bilgisayar, farklı markaların oyun konsolları ve taşınabilir müzik çalar görselleri gösterilmiş ve bu cihazlardan hangisini tanıdıkları sorulmuştur. Ardından tanıdıkları cihazlar içinde en sık kullandıkları ve en sevdikleri cihazların hangisi olduğu, tanıdıkları fakat kullanmadıkları cihazları neden kullanmadıkları sorulmuştur. Ardından sorulan sorular, sadece çocukların tanıdıkları cihazlara ve çocukların bu cihazları kullanım alışkanlıklarına odaklanmıştır. Bu kısımda, öncelikle beceri düzeylerini anlayabilmek için, çocuklara tablet aracılığıyla uygulamalar yaptırılmıştır. Bu yolla çocukların, cihazı açıp/kapatma, Facebook, Google, YouTube gibi sık kullanılan uygulamaların ikonlarını tanıma, fotoğraf/video çekebilme, galeriden çekilen fotoğraf ve videolara erişme, arama motorunda arama yapma, uygulama indirme becerilerine sahip olup olmadıkları belirlenmiştir. Ardından, kullandıkları cihazları hangi amaçla kullandıkları, kullanırken yardıma ihtiyaç duyup duymadıkları, kullanım konusunda kendilerine kimin veya kimlerin yardım ettiği, kullanmayı nasıl öğrendikleri, internette neler yaparak vakit geçirdikleri, geleneksel ve yeni medya arasında nasıl bir etkileşimlerinin olduğu, çevrimdışı oyun/aktivite/arkadaşlık vb. deneyimlerinin çevrimiçi alanla kesişip kesişmediği/nasıl kesiştiği, ebeveynlerinin nasıl bir arabuluculuk üstlendiği, internetin riskleri ve fırsatları hakkında neler bildikleri, ebeveynlerinin veya diğer yetişkinlerin cihazlara/internete erişim ve kullanıma ilişkin ne gibi kurallar koydukları, farklı cihazlar için farklı kuralların olup olmadığı, kuralları kimin koyduğu sorularına yanıtlar aranmıştır.

Ebeveynlerle yapılan görüşmelerde ise; çocuklarına cihaz/internet kullanımına ilişkin kurallar koyup koymadıkları, koyuyorlarsa bu kuralların neler olduğu, kuralları kimin ve neye göre belirlediği, geleneksel medya ile yeni medyaya koydukları kuralların farklı olup olmadığı, çocuklarının çevrimiçi ve çevrimdışı aktivitelerinin neler olduğu ve bu aktiviteler arasında geçişlilik olup olmadığı, çocuklarıyla ebeveynlerin çevrimiçi ortamlarda birlikte ne gibi aktiviteler yaptıkları, ebeveynlerin yeni teknolojileri ve bu teknolojilerin çocukları üzerindeki olumlu ve olumsuz özelliklerinin neler olduğunu düşündükleri sorularına cevap aranmıştır.

Veri analizinde, görüşmeler konulara göre tasnif edilmiş, tekrardan kaçınabilmek için ve yer kısıtlılığı nedeniyle, benzer durumları ifade eden konuşmalardan sadece bir kısmı metne alınmıştır.

Tablo 2. Katılımcıların Yaşlarına İlişkin Tablo

Sıra	Çocuğun Kodu	Çocuğun Yaşı	Ebeveynin Kodu	Ebeveynin Yaşı
1	Ç1	8	A1	36
2	Ç2	7	B2	36
3	Ç3	6	B3	30
4	Ç4	8	A4	45
5	Ç5	8	A5	35
6	Ç6	8	A6	30
7	Ç7	6	B7	32
8	Ç8	6	A8	30
9	Ç9	8	A9	36
10	Ç10	6	A10	34
11	Ç11	8	B11	38
12	Ç12	6	A12	35
13	Ç13	6	B13	40
14	Ç14	7	B14	32
15	Ç15	7	A15	34
16	Ç16	8	A16	33
17	Ç17	7	A17	30
18	Ç18	6	A18	39
19	Ç19	7	B19	33
20	Ç20	8	A20	32

2.2. Bulgular

Araştırmaya katılan her bir çocuğun evinde, bilgisayar ve internet teknolojileriyle ilişkili en az iki cihaz bulunmaktadır. Akıllı telefon, her evde mutlaka olan bir cihazken, dizüstü bilgisayar, tablet, masaüstü bilgisayar ve oyun konsolu sırasıyla evlerde en sık bulunan cihazlardır. Araştırmalar, çocukların medya doygunu ev ortamlarında büyüdüklerini (Vandewater 2007), bununla birlikte, cihazların varlığının bütün bu cihazların çocuklar için kullanılabilir olduğu anlamına gelmediğini (Chaudron 2015) ortaya koymaktadır.

Çocuk katılımcılara öncelikle hatırlatıcı kartlar aracılığıyla tanıdıkları cihazlar sorulmuştur. Çocuk katılımcıların tümü telefon, tablet, dizüstü bilgisayar ve masaüstü bilgisayarı tanımıştır. Oyun konsolu ve taşınabilir müzik çalar diğer cihazlara oranla daha az bilinir olsa da katılımcı çocukların büyük bir kısmı tarafından tanınmıştır. Sırasıyla; oyun oynamak, video izlemek, fotoğraf çekmek, resim yapmak, müzik dinlemek, çekilen fotoğrafları yakın çevre ile paylaşmak

çocukların bu cihazlarla yapmayı en çok sevdikleri aktiviteler olarak bildirilmiştir.

Çocuklar, ebeveynlerinin cihaz ve internet kullanımını denetlemek için en çok süre kısıtı koyduklarını belirtmişlerdir. Cihazın internet bağlantısını keserek sadece cihazda yüklü uygulamalar aracılığıyla kullanıma izin vermek, cihaza şifre koymak ve belirli periyodlarla bu şifreleri değiştirmek ebeveynlerin kullanımı denetlemek için seçtikleri başlıca yöntemlerdir.

Ç1: Ödevlerimi bitirdikten sonra kısa bir süre girebiliyorum. Babam pek izin vermiyor iPad kullanmama. Annem 2 dakika kullanmama izin veriyor. Çok kullanırsan gözlerin bozulur, aptallaşırsın diyor.

Ç2: Fazla bakamıyoruz, çünkü onun içinde göz bozucu şeyler var.

Ç12: Telefonla uğraşma diyorlar. Saat şuraya gelince alacağım diyorlar.

Ç15: İstediğim her zaman kullanamıyorum, süre var, 15 ya da 20 dakika. O süre bitince annem elimden alıyor. (Bu sürede istediğin her şeyi yapıyor musun?). Evet, yapıyorum. Annemle babam da kendi telefonlarına bakıyorlar o sırada. Zaten internetim yok ki, yüklü olan oyunları oynuyorum. (Oyun yüklemek isterse anne veya babası interneti açıyor, oyun yüklenince kapatıyorlar).

Ç17: Babam izin verince. Yarım saat 1 saat oynayabilirsin diyor. Kardeşimle birlikte istediğim gibi oynuyorum bu sürede. Tablet istiyorum, tablet almama izin vermiyorlar. Zararlı diyorlar. İnternette çok oyun oynamamı, video izlememi istemiyorlar. Kötü oyunlar, kötü videolar olabilir. Kötü video yani korkunç video. Korkunç oyunlar. Üst kattakilerin var tabletlerinde, korkunç oyunlar oynuyorlar, sonra rüyalarına giriyor. Oynarken cihaz elimizde patlayabilir. Kardeşim istediği zaman açıp oynayabiliyor, ona bir şey demiyorlar. Abime daha çok kural koyuyorlar.

Ç3: Annem izin vermiyor fazla kullanmama ama her zaman açık olsun isterdim. Tabletimde internet yok. İzin verdiklerinde kırmızı şeye basıp (YouTube) video izliyorum.

Ç13: Bir tek cumaları tabletle oynuyorum. Şarjı bitinceye kadar oynuyorum. Babamın telefonunu kullanıyorum ama istediğim kadar kullanamıyorum. Babam bir isterse bir, iki isterse iki (oyunu kaç tur oynayabileceği)

Ç19: Telefonu alma diyorlar. Ben alıyorum ama. Annemin telefonunun şifresi var. Bakarak öğrendim şifreyi.

Ç12: Babam kullanmayayım diye telefonunun şifresini sürekli değiştiriyordu, ben de buluyordum, bakarak öğrendim şifresini. Geçen yıllarda bulamıyordum.

Ç7: Annemin de babamın da şifrelerini bilmiyorum. Sürekli değiştiriyorlar.

Ç11: İstedğim zaman alıyorum ama annemden izinsiz alamıyorum. Çünkü annem şifresini benden izinsiz değiştiriyor bazen.

Çocuk katılımcılarla yapılan görüşmelerde internet riskleri hakkında çocukların yeterince bilgilendirilmediği gözlemlenmiştir. Çocuklarla internete ilişkin gerçekçi riskler hakkında konuşulmadığı, bunun yerine gözlerin bozulması, internette harcanan zamanın ders başarısına negatif yansımaları, çok kullanım sonucu ısınan bataryanın patlaması gibi korkutma yaklaşımıyla çocukların ebeveynleri tarafından risklerden korunmaya çalışıldıkları görülmektedir.

Ç3: Çok kullanırsam gözlerim bozulur

Ç1: İnternet zararlı, gözlerimizi bozabilir. Kardeşim telefonu eline aldığı zaman hemen YouTube'a girmeye çalışıyor, bir şeyler izlemek istiyor. Ben engelliyorum.

Ç11: Kardeşim tablete çok düşkün. Ben izin vermiyorum, saklıyorum tableti, sonra da anneme veriyorum.

Ç6: Gereksiz kullanıldığında kötü, öğrenmek için iyi bir şey internet.

Ç7: Abimin gözleri çok izliyor, gözleri bozuluyor. (Gözlerini bozmak dışında?) Zararlı ama neden zararlı olduğunu bilmiyorum.

Ç8: Zararlı çünkü çok zaman alıyor.

Ç11: İnternet zararlı, çünkü çocukların derslerine zarar veriyor, boş vakit geçiriyorlar orada.

Ç13: Sırtın eğilir, gözlerin bozulur.

Ç15: İnternet kullanmak iyi değil, kötü bir şey. Çünkü gözlerimiz bozulabilir. Kör olabiliriz. Mesela oyun oynarken arızalanıp ateş çıkarabilir. Tableti çok açık bırakırsam patlayabilir. Telefon da kızınca o da patlıyor.

Ç16: Gözlerim bozulur. Derslerini unutup hep onunla uğraşabilirsin. Patlayabilir, çok oynarsan ısınıyor ya patlayabilir.

Ç18: Beynimizi yer. Oyun oynamak çok eğlenceli ama ben az oynuyorum. Çünkü zararlı.

Ç9: İnternet kötü bir şey. Bazen youtuberlar falan küfür ediyor oradan. Küfür falan öğrenebiliyorum.

Çocuklara internetin fırsatlarına ilişkin sorular sorulduğu zaman, hemen hepsinin, öncelikle internet hakkında olumlu konuşmayı reddettikleri ve olumsuzluklara vurgu yapma eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Konuşma ilerledikçe enformasyona hızlı ve kolay erişim, internetin eğlendirici içeriği ve arkadaş ve özellikle uzaktaki aile bireyleri ile iletişim kurabilme imkânı sunması çocukların en fazla dile getirdikleri faydalar olmuştur.

Ç7: Abim oraya giriyor, ne sorsan söylüyor diyor.

Ç11: İnternette bilgi buluyorum ama Türkçe sözlüğümden de buluyorum zaten, hepsi orada var.

Ç13: Şu hani duruyoruz ya burada, internet çekiyor, açılıyor, açılınca uzaktakilerle konuşuyorsun. (Uzaktaki kuzenleri, babaanne ve dedesiyle konuşuyor.)

Ç14: Biraz faydası var, böyle bir şeyler izleyince, çok güzel şeyler oluyor. Bazı günler internete okumayı öğreniyorum yazıyorum, bana okumayı öğretiyorlar. 23 Nisan'da 23 Nisan resimleri dedim (Google), resimler çıktı, onlara baktım.

Ç15: Bilgi vermesi, soruları cevaplaması, birazcık da işte böyle bilgi değil de başka şeyleri vermesi. Böyle oyun gibi bir şeyler.

Görüşülen çocukların hemen hepsi, uygulama indirmeyi bilmektedir. Uygulama indirmeyi genellikle kendilerinden yaşça daha büyük olan başka çocuklardan (büyük kardeş, kuzen, arkadaş) veya ebeveynlerini gözlemleyerek öğrenmektedirler. Okuma yazma bilmeyen çocuk katılımcılar, uygulama mağazalarında, kendilerine önerilen uygulamaların görsellerine bakarak çekici buldukları görselelin uygulamasını yüklediklerini belirtmişlerdir. Okuma yazma bilen çocuk katılımcılar da sıklıkla bu yöntemi kullandıklarını ve buna ek olarak bazen de yüklemek istedikleri oyunun ismini yazarak doğrudan arama yaptıklarını ifade etmişlerdir. Çocukların büyük çoğunluğu uygulamayı yükledikten sonra ebeveynlerinin yüklenen uygulamayı kontrol ettiğini, onlar izin verirse oynamaya başladıklarını aktarmışlardır.

Ç17: Buraya giriyorum (playstore). Resimlerden beğendiğim oyunu açıp yüklüyorum ya da sevdiğim oyunların isimlerini yazıyorum, onları yükliyorum. Annemin telefonuna yükliyorum, babam izin vermiyor.

Ç19: Oyun indirmek için şuraya (playstore) giriyorum. Resimlerden seçiyorum oyunu.

Ç15: Buradan (playstore) oyunları indiriyorum. Buraya basıyorum (sesli arama yapmak için mikrofon ikonu), istediğim oyunun adını söylüyorum. Geliyor ama bazen de saçma sapan şeyler geliyor. Gelen resimlere bakıyorum, güzel olanları indiriyorum. Annemle babam ne yüklediğime bakıyorlar, korkunç şeyler yüklemiyorum. İyi şeyler yüklüyorum. (İyi şeylere nasıl karar veriyorsun?) Mesela böyle kızlar falan var, hayalet gibi şeyler yüklemiyorum.

Ç7: Oyun indirebiliyorum ama genelde ablam indiriyor.

Ç17: Müzik dinliyorum. Ben nasıl müzik yükleneceğini bilmiyorum. Abim yüklüyor ben de dinliyorum. Oyun yüklemek için de abimden yardım istiyordum eskiden. Okuma yazma bilmediğim zaman daha çok istiyordum yardım.

Ç19: İlayda yüklüyor (kuzeni). Bana da öğretti İlayda oyun yüklemeyi. Tabletimde internet yok. İlayda'lara giderken tabletimi götürüyorum, İlayda'dan istiyorum yüklemesini.

Ç13: Babam benim bir tane oyunumu güncellemişti, işte o zaman gördüm yükleme şeylerini. O zaman öğrendim.

Katılımcı çocuklar, tablet ve telefon kullanmayı kolay bulmakta, dolayısıyla bu cihazları kullanırken yardıma ihtiyaç duymamaktadırlar. Bu cihazlar, hem dokunmatik ekran olduğu için fazla motor beceri gerektirmemekte hem de uygulamalar aracılığıyla kullanılabilirdiği için okuma yazma becerisi ve web sitelerinin isimlerini öğrenme zorunluluğu doğurmamaktadır. Katılımcı çocuklar, dokunmatik ekran cihazların kullanımını genellikle kendi kendilerine öğrendiklerini belirtmişlerdir. Katılımcı çocuklar, kullanımı en zor cihaz olarak bilgisayarı görmektedirler ve bilgisayar kullanabilmek için yetişkinlerden veya yaşça kendilerinden daha büyük çocuklardan yardım aldıklarını söylemişlerdir. Bilgisayar, araştırmaya katılan çocukların hemen hepsi tarafından yetişkinlere ait bir cihaz olarak görülmektedir.

Ç19: Bilgisayar kullanırken annemlerden yardım istiyorum. Onu kullanmak zor, çünkü o düğmeli.

Ç13: Bizim evde üç tane bilgisayar var ama ben kullanmıyorum. Onlarda şu oyun şeyisini bilmiyorum da ondan.

Ç14: Cep telefonunu kullanmak kolay. Bilgisayar kullanmak zor. Çünkü onda bir yerleri karıştırıyorum ben. Onda şeyler çok karışık, yazamıyo-

rum bir şeyleri. Telefonu kendi başıma kullanabiliyorum ama bilgisayar-
da resim yapacağım zaman babam açıp veriyor.

Ç15: Hiç kullanmıyorum, çünkü orada yazı yazmak çok oyalıyor beni. Tablette harfleri çok kolay bulabiliyorum. Onda karışık. Mouse kullanmak da zor, mouseun ortasında bir şey var, onu kullanmayı hiç sevmiyorum. Bilgisayar büyükler için, bana göre değil. Çünkü tablet parmakla, kolay, bunun (bilgisayar) düğmelerine basacaksın, sıkıntı var. Ellerim yoruluyor. Ben böyle parmakla kullanmayı seviyorum.

Ç16: Bilgisayar kullanmak zor. Mesela oyun yüklemek istediğimde yükleyemiyorum ya da video izlemek istiyorum ama o yerin adını hatırlayamıyorum. Arkadaşlarımdan öğrendim. Baka baka öğrendim. Bir abimde laptop vardı, o da bana onu kullanmayı öğretti. Oyunların nasıl açıldığını, o biraz zorlandığım bir şeydi. Oyun konsolunu kullanmayı da babamdan öğrendim. Ben de kardeşime öğretiyorum. Oyun yüklüyorum ya kardeşim anlamadı, ben de ona öğretiyorum.

Ç17: Bilgisayarı kullanmak daha kolay. Onda istediğin oyuna girebiliyorsun. Hafızası daha fazla.

Katılımcı çocukların cihazları ve interneti kullanarak en sık yaptıkları aktiviteler; oyun oynamak, video izlemek, eğitim faaliyetlerine yardımcı nitelikte enformasyon aramak, müzik dinlemek, ebeveynlerinin sosyal ağ hesaplarında gezinmek, yakınlarıyla fotoğraf paylaşmaktır.

Ç3: (YouTube'da) hamur videoları var, onları izliyorum. Abimden istiyorum o buluyor benim için videoları.

Ç1: Ödevlerimi yapıyorum. Mesela Nasreddin Hoca ile ilgili ödevim vardı, internete girerek bulabildim. (Ödevlerimi araştırırken) genelde annemle beraber bakıyorum, tek başıma pek izin vermiyorlar.

Ç7: Elbise giydiriyorum, bebekleri giydiriyorum.

Ç9: Fotoğraf çekip dedemlere gönderiyorum.

Ç7: Kendimin değişik fotoğraflarını çekiyorum (uygulamalar aracılığıyla), bunları bazı kişilere gönderiyorum (Whatsapp'tan), tanıdıklarına, arkadaşlarıma, en çok Gülşen'e (annesinin arkadaşının kızı) gönderiyorum. Gülşen de bana gönderiyor. Bunu yüklememizi öğretmen istedi (okuma yazma öğreniyorum uygulaması), annem de bunu yükledi telefona benim için (MEB Bilsem Uygulaması), başka oyun yok telefonda, annem izin verince bu oyunu oynuyorum (okuma yazma öğreniyorum uygulamasını gösteriyor). Bilgisayarda da resim yapıyorum. Babamdan izin alarak. Her

zaman izin vermiyor. İzin istiyorum, babam da diyor ki hayır olmaz. Çünkü yoğun olduğu için kendi işi oluyor babamın bilgisayarda.

Ç15: (Google) Mesela bilmeceyi sormaya çalışıyorsun, oraya çocuk bilmece-leri yazıyorsun çıkıyor. Anneme bilmece sormaya çalışıyorum. Şöyle renkli renkli bir şey var (Instagram) oradan da yemek tarifi arıyorum. Orada (Instagram'da) altta büyüteç gibi bir şey var oraya basıyorum. Resimler, videolar geliyor. Beğendiklerimi izliyorum. Annemin hesabını kullanıyorum. Youtube'da videolar izliyorum, çocuk oyuncakları izliyorum. Mesela LOL bebek yazıyorum. Benim bunlardan yok. Bir arkadaşım açıp izletmişti bana. Onun da yok. O da internetten izliyor. Buradan (playstore) oyunları indiriyorum. Buraya basıyorum (sesli arama yapmak için mikrofon ikonu), istediğim oyunun adını söylüyorum. Geliyor ama bazen de saçma sapan şeyler geliyor. Gelen resimlere bakıyorum, güzel olanları indiriyorum. Annemle babam ne yüklediğime bakıyorlar, korkunç şeyler yüklemiyorum. İyi şeyler yüklüyorum. (İyi şeylere nasıl karar veriyorsun?) Mesela böyle kızlar falan var, hayalet gibi şeyler yüklemiyorum.

Ç16: Oyun konsolunda daha güzel oyunlar var, oynaması daha zevkli. Ama sadece yaz tatilinde oynamama izin veriyorlar. Çünkü derslerim için kötü olur. Dalıyorum bazen öyle onunla oynarken. Cep telefonumun olmasını istedim. Acil olan mesajlarıma bakmak için. Annemin ve babamın cep telefonu ile oyun oynuyorum, video, fotoğraf çekiyorum. Annem sözlük indirdi. Bilmediğim kelimelere oradan bakıyorum. Appstore'a giriyorum. Oyunların kolay olup olmadıklarına bakıyorum. Altta indireceğin oyunun nasıl oynandığını anlatan video oluyor. Önce onları izliyorum. Kolay olanları, eğlenceli olanları indiriyorum. Bazı oyunlar paralı, onları yükleyemiyorum. Anneme gösteriyorum sonra yüklemek istediğim oyunu. O izin veriyor. YouTube'da kendi oynadığım oyunların videosunu izliyorum. Nasıl oynanacağını öğreniyorum. Sevdiğim karakterleri izliyorum. Youtube'da müzik dinliyorum.

Çocukların çevrimiçi ve çevrimdışı hayatları arasında önemli bir etkileşim olduğu görülmektedir. Çevrimiçi aktiviteleri genellikle çevrimdışı hayatlarındaki insanlarla birlikte yapmaktadırlar. Oynadıkları oyunlar hakkında sıklıkla birbirleriyle konuşmaktadırlar. Çevrimiçi hayat aracılığıyla çevrimdışı alandaki sosyalleşme pratikleri desteklenmektedir. Çevrimiçi aktivitelerde öğrendiklerini çevrimdışı aktivitelerde uygulama ve çevrimdışı hayatta sevdikleri aktiviteleri dijital ortama taşıma eğilimleri oldukça yüksektir.

Ç12: Telefonda en çok mangala oynamayı seviyorum. Çünkü eskiden mangala birincisi olmuştum (gittiği okulda yapılan mangala turnuvasında birincilik ödülü var). Yine başarılı olmak için oynuyorum.

Ç13: Legolarım var en çok onlarla oynamayı seviyorum. İnternette de lego oyunları izliyorum. Video izliyorum legolarla ilgili.

Ç14: Barbie bebeğim var. İnternette de Barbie bebek giydirmeyi seviyorum. Arkadaşım yükledi, beraber oynuyoruz. Onun bir de kardeşi var Reyhan ama Reyhan bir şey yüklemiyor. İzin vermiyor ablası yüklemesine. Kendi babaannesinin telefonuna yüklüyor, sonra birlikte oynuyoruz. Şuradan (YouTube'dan) bir şeyler izliyorum. Kızlı bir şeyler izliyorum. Buraya yazıyorum, Barbie yazıyorum. Sonra çıkan videoları izliyorum.

Ç15: Barbie bebeğim var, evim var, arabam var, alışveriş arabası, büyük bebeklerim, ayıcığım var. En çok gardırobum, mutfak setim ve bebeğimle oynuyorum. Youtube'da bebek videoları izliyorum. Böyle küçük bebekler var, onları oynatıyor kız. Aklıma yazıyorum izlerken, sonra ben de oynuyorum.

Ç17: Legolarla oynamayı seviyorum en çok. Youtube'dan videolarını izliyorum. Ben de onlar gibi oynuyorum.

Ç13: Eren'in tabletinde öyle bir süper oyun varmış ki, adı da GTA5, demirden arabalar var, polisin arabasını kırıyorsun, bir de uçak, bir de tank. Ben de yüklemek istiyorum ama bulamadım. (Peki annenden babandan yardım istedin mi?) Onlar da bilmez diye istemedim. Okumayı bilsem oyunların altında benim tabletimin yazı yazıyor.

Ç15: Arkadaşıma oyunları gösteriyorum. LOL'u gösteriyorum. Barbie'nin bir oyunu var onu gösteriyorum. Sevdiğim oyunları onlara gösteriyorum, onlar da oynasın diye.

Ebeveynlerle yapılan görüşmelerde ise; ebeveynler, cihaz ve internet kullanımının ağırlıklı olarak riskli taraflarından bahsetmişlerdir. Ebeveynler, kullanımın sınırlandırılması gerektiği konusunda hemfikirdir. Aksi takdirde, çocuklarının asosyalleşeceğine, düşünme becerilerinde kayıp yaşayacaklarına, bağımlılık geliştireceklerine, internette gördükleri zararlı içerikleri kendi hayatlarına uygulayabileceklerine, odaklanma sorunu yaşayacaklarına, istenmeyen içeriğe maruz kalacaklarına inanmaktadırlar. Görüşmeye katılan annelerin büyük bir kısmı ise, eşlerinin telefon ve internet bağımlısı olduğunu düşündüklerini ve çocuklarının da babalarına benzemesinden korktuklarını dile getirmişlerdir. 0-8 yaş arası çocukların dijital medya kullanımı üzerine, Amerika'da, 2.300'den fazla ebeveyn ile yürütülen bir araştırmada, her yaş grubu çocuk için televizyon, bilgisayar, akıllı telefon ve tabletlerde en fazla zaman harcayan ebeveynlerin bu cihazlarla en çok vakit geçiren çocuklara sahip oldukları bulgulanmıştır. Bir başka ifadeyle, ebeveynin medya teknolojisiyle geçirdiği zaman ile çocuğun geçirdiği zaman miktarı arasında olumlu bir ilişki vardır (Lauricella ve ark. 2015: 15). Bununla birlikte,

ebeveynler, evdeki medya kullanımını bir bütün olarak değerlendirmekten ziyade, daha çok çocuğun kullanımına denetim getirme eğilimindedirler.

B13: Youtuberlar GTA'nın üzerine küfürlü küfürlü bir sürü şeyler söylüyorlar. Bazen bakıyorum bulmuş izliyor, orada birbirlerini parçalıyorlar hemen görür görmez engel oluyorsun mesela. Çünkü bir laf vardır sen ölmeyi bayılmak mı sanıyorsun diye. Çocuklar balkonlardan neden atlıyor ölmeyeceğim diye düşünüyor orada oğlunun arkadaşının gözüne kalem sokuyor gelip bu okulda aynısını yapıyor, yapabilir o da güzel anlatıyor bunlara dikkat ediyorum.

B19: İnternet sağlığına zararlı. Işınları var ya. Yaşı da küçük, öyle YouTube'a falan girmesi... Çünkü ben giren çocukları görüyorum da, bilgisayarolik olmuşlar. Okulda arkadaşlarıyla konuşur, tehlikeli yerlere girerler, görüntülü görüşme yaparlar. Bir de bazı oyunlar varmış, sonradan çocukları etkisi altında bırakıyormuş. Bence uzak durması iyi. İnternet boş insan işi.

A10: Bağımlılık yapıyor.

A18: İnternet bağımlılık yapıyor. Bunun zaten önüne geçmemiz mümkün değil. Ben bakmıyor muyum? Benim de sürekli elimde. (Oğlu için) Yine gün içinde iki saati buluyor internet ve televizyonla münasebeti. Yeterli. Okul dönemlerinde özellikle çok sınırlandırıyoruz.

B7: Benim görüşüm uzak durması lazım, zararlı.

A6: İnternetin olumsuz yanlarının daha çok olduğunu düşünüyorum. Çünkü bir çizgi film bile açtığımızda kenardaki reklamlar rahatsız edici. Ama tabii ki olumlu yanları da var eğitim açısından.

A17: Haftada sadece 1 kez en fazla 2 kez bilgisayarla oynamasına izin veriyoruz. Telefonu da çok fazla vermiyorum eline. Uygun olmayan şeylere maruz kalmasını istemiyorum. Mesela bir oyun açıldığı zaman yanında bile olsam youtube'da yanında hemen farklı görüntüler de açılıyor. Belki ben onu fark etmiyorum ama biliyorum ki oğlum fark ediyor. O yüzden istemiyorum çok fazla muhatap olmasını.

B3: Bence sağlık açısından zararlı, gözleri bozuluyor, başka etkileri de var bence.

A1: Bana göre internet ve telefon teknolojileri insanları, çocukları aptallaştırıyor.

A18: Hipnoz oluyor. Televizyon izlerken sesleniyorum duymuyor bile. İnternete girince de öyle, kalk başından diyorum, kalkıyor ama gözü hala orada. Dikkat dağınıklığı oldu. Okula başladığı zaman bunu öğretmenlerinden de duydum. Benim eşim elinde telefonla uyur telefonla da uyanır. Oğlumun böyle olmasını istemiyorum.

A15: Bizimle daha çok zaman geçirsin istiyorum. İnternetin asosyalleştirdiğini düşünüyorum ve dikkat dağınıklığı yapıyor. Kesinlikle eminim. Çünkü ben geçen sene daha çok izin verdim. Mesela yarım saat bir saat bakabilirsin diyordum. Dikkat dağınıklığının olduğunu gördüm ve onun etkisinin olduğunu düşündüm. Bu yüzden de daha aza indirdim ve gerçekten bu sene daha iyi. Öğretmeni de bu sene daha iyi diyor. Eşim çok seviyor. İşten gelir, yemeğini yer, çayım gelsin ve ben oyunumu oynayayım der. Rahat 3 saat oynar ve şu anda boynu da sıkıntılı. Eminim bu yüzden oldu. Bu yüzden tartışıyoruz. Bu kızıma koyduğum kuralları da etkiliyor. Kızımın da öyle olmasını hiç istemiyorum.

A16: Benim eşim teknoloji bağımlısı, aynı zamanda internet ve oyun bağımlısı. Genetik bir yatkınlığı olduğunu gözlemliyorum ve yetenekli de maalesef. Dolayısıyla tutabildiğim kadar uzak tutmaya çalışıyorum. Yani mesela Google'dan bir şey aramayı bilmiyor. İşte Youtube'a girerler. Hani kendi hafızası var ya Youtube'un, sürekli izlenilmiş çizgi filmleri, videoları, müzikleri açıp dinliyorlar. Meyili çok, isteği çok, özellikle uzak tutuyorum. Ben biraz daha iradeli ve bilinçli bir kullanıcıyım, sadece mesajlaşma. Ben hep onlara şey diyorum çok oynarsanız aptallaşırsınız. Aptallaştırdığını inanıyorum. O esnada pasif kalıyor ya çevresindeki diğer uyaranlara karşı tamamen kapanıyor çocuk, tamamen kapanıyor. Fuzuli bir şey. Beynine ne doldurduğu belli, saçma sapan şeyler. Mümkün mertebe uzak tutmaya çalışıyorum.

A17: Süre veriyoruz ama çok fazla da başında duramıyoruz. Benim başka çocuklarım da var. Abisi sınav için soru çözüyor bilgisayarda, onun için ona süre koymuyoruz. Araştırma yaptığı için. En az kuralı en küçük oğluma koyuyorum. Çünkü kural dinlemiyor (gülüyor). Yaş arttıkça kural değişiyor. Yine ortanca oğluma oyunda izin veriyoruz, büyüğe daha az. Oyunların zamanını çok almasını istemiyorum. Babaanneye gittiğimiz zaman hemen onun telefonunu alıyor. Allahtan çok akıllı bir telefonu yok ama eski oyunlar var. Eve gelinceye kadar o telefon elinden düşmüyor. Ama onda çok tedirgin olmuyorum, çünkü onda internet yok yani maruz kalacağı bir şey yok. Ben daha çok maruz kalacağı şeylerden korkuyorum. Şiddet, pornografik görüntüler, başkalarıyla ilişki kurması. Bunlardan çok korkuyorum. Ortanca oğlumla bunları konuşmuyorum daha küçük ama büyük oğlumla sürekli konuşuyorum. İşte bilgisayarın kamerası

açılmayacak böyle böyle şeyler oluyor diye. Benim korkularım da televizyondan duyduğumuz şeyler.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin internetin çocuklara sunacağı fırsatlara yeterince odaklanmadıkları, ağırlıklı olarak risklere odaklandıkları gözlemlenmiştir. İnternetin sunacağı fırsatların internet aracılığıyla maruz kalınan riskler karşısında çok yetersiz olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle; süre sınırlandırması getirilerek çocukların kullanımı mümkün olduğunca minimuma indirilmeye çalışılmaktadır. Ebeveynlerin fırsatlara ilişkin yeterince bilgi sahibi olmadıkları, internetin ağırlıklı olarak ödevlere yardımcı olacak bir enformasyon arama kaynağı olarak kullanma işlevini ön plana çıkardıkları görülmektedir. Örneğin; sadece bir ebeveyn kod yazmanın önemi üzerinde durmuş, bununla birlikte, çocuğun interneti yaratıcı kullanabilmesini sağlamak için yetişkinlerin de zaman ayırması gerektiğini, ancak kendisinin böyle bir zamanının olmadığını belirtmiştir. Ebeveynlerin büyük bir kısmı, 0-8 yaş aralığının internet fırsatlarından yararlanmak için oldukça küçük bir yaş grubu olduğunu düşünmekte ve bu nedenle bir çaba sarf etmemekte, kimi ebeveynler ise, bu yaş grubu için ne gibi olanaklar sunacağı hakkında bilgisi olmadığını dolayısıyla çocuğuna destek veremediğini belirtmektedir.

A17: Büyük için yönlendirme yapıyorum ama ortanca oğlum küçük yani bilmiyorum da. Kötü olan şey de o. Bilmiyorum. Nasıl yönlendireceğimi, nasıl bilgilendireceğimi. 7 yaşındaki bir çocuğa interneti nasıl anlatabilirim ya da nasıl faydalandırabilirim bilmediğim için şu an sadece kötü yönlerine odaklanıyorum.

B13: Şöyle katkı yaptı teknolojinin nimetleri aşikar, şimdi benim bunların yaş seviyesine göre anlatacağım oğluma öğreteceğim ne kadar somutlaştırırsam o kadar çabuk öğreniyor teknoloji bizim için orada velinimet. 1. sınıfları okutuyorum, dik temel harfleri öğretiyoruz, benim ilk göreve başladığımda kara tahtada anlatmamla şu anda anlattığım, sitelerde bulduklarımda görsellerle anlattığım ders arasında dağlar kadar fark var. Oğlumla da aynı şeyi yaşıyoruz. Diş fırçalama, yüz yıkama anlatmakla animasyon filmlerle bak dişi çürümüş dişini fırçalamadığı için böyle olmuş fırçala ki dişlerin çürümesin demem daha çok aklında kalır mesela. Bu tarz şeyleri kullanıyoruz faydalı oluyor mesela. Şimdiden ritmik saymaları açıp internet üzerinden öğretiyorum. Benim kalemle yazıp çizmem derse internet üzerinden görsellerle göstermem arasında dağlar kadar fark var.

B19: Bilgi açısından güzel, sadece bilgi amaçlı kullansalar olabilir. İleride ders için bakması gerekirse izin veririm. Yoksa yok.

B14: Gelecekte kitap okuyan ve kod yazabilen çocuklar avantajlı olacaklar. Bu telefonlardaki hazır uygulamaları kullanan çocuklar avantajlı olmayacak. Onlar ileride de hazır teknolojiyi kullanacaklar. Kod yazmayı öğretmek için benim ilgilenmem lazım, en fazla iki defa ilgilenbildim. Çünkü oturduğum zaman iki-üç saatim gidiyor, ona vaktim yok benim. 1500 TL para verip kod yazmayı öğrenebileceği oyuncak aldım. Hazır kullanmayı öğrenen çocuk, 25 yaşında da hazır kullanacak. Teknolojiyle daha yaratıcı ilişki kurmaları için bir şeyler yaptım ama devamını getiremedim. Ona ciddi zaman ayırıp emek sarf etmek lazım, annesinin değil benim sarf etmem lazım. Ona da vakit yok. O aldığım şeyi tek başına kullanamaz. İnternete kısıt koyuyorum onun için. Kısıt koymazsam akşama kadar çizgi film izleyecek. Yine teknolojiyle sağlıklı ilişki kurmayacak ki.

A18: İnternette çok faydalı oyunlar da var. Mesela İngilizce renkleri, sayıları benim oğlum internetteki sayılardan öğrendi. Hiçbir çabamız olmadı. Tangram indirdim appstore'dan. Zekasını geliştirmesi için, onunla 20 dakika yarım saat oynasa bile zoruma gitmiyor ama yarım saat video izledi mi rahatsız oluyorum. 20 dakika diyorum ama günde 4-5 kez bu şekilde alıyor telefonu. Hele evde dede, anneanne varsa hiç önünü alamıyoruz. Ama internete girmesine müsaade etmiyorum.

A15: İnternetin fayda sağlayacağını düşünüyorum ama şu anda değil. Bu yaşta ona hiçbir faydası olmaz. Çünkü kullanmayı bilmiyor. Belki birkaç sene sonra. Kendisi ödevini yapmaya başladığı zaman. Şu anda tabii ki de bizim yardımımızla yapıyor, ama kendi yapmaya başladığı zaman kullanabilir sıkıntı yok.

A16: Kuralları ben koyuyorum. Eşim telefon elinde uyuyor. Eşim eline verip hadi al oğlum oynacı değildir ama oğlum onun başında, her fırsatta bakmaya takip etmeye çalışıyor. Ben uzak tutmaya çalışıyorum. Doğru mu bilmiyorum. Şu an tableti bile el yordamıyla kullanıyor. Gerçekle yüzleştik. Bilsem sınavı yapılacak dediler. Görsel zeka, hafıza, matematik bunlara dayalı bir sınav tamamen. Milli eğitim düzenliyor ve sınav tablet üzerinden yapılacak. Beni bir panik aldı, şimdi çocuk afallar mı falan, işte böyle demolarını falan indirdim, telefon üzerinden, günlük egzersizler vardı onları çözdürdüm. Biraz yatkınlığı artsın diye. Sınavdan sonra eve geldi. Eve geldiği zaman ilk sorduğum soru tablet kullanırken zorlandın mı oldu. Yani ona biraz panikliyorum ama hep diyorlar ya bu bilgisayarlar, telefonlar en aptal kişinin bile kullanabileceği şekilde tasarlanmış. Hani aa çocuğum çok zeki, süper giriyor, aaa gördün mü neleri buldu internette falanı çok böyle açıkçası övünülecek bir şey olarak görmüyorum. Ne kadar uzak tutmaya çalışırsam çalışayım ben oğlumun eline telefonu verdiğim zaman müzik açabiliyor, oyun oynayabiliyor, oyun indire-

biliyor. Yani öyle çok da cahil cühela kaldıklarını, kalacaklarını düşünmüyorum.

0-8 yaş aralığının çocukların internet kullanımı için küçük bir yaş olduğunun düşünülmesi, ebeveynlerin bu kullanımı denetlerken yeterince detaylı düşünmemelerine yol açmaktadır. Söz konusu ebeveynlerin, çocuklarının yaşları küçük olduğu için zaten henüz zararlı içeriklere ilgi göstermediklerini, kendi tabirleriyle henüz "masum" içeriklerle ilgilendiklerini düşündükleri tespit edilmiştir. Bu nedenle, söz konusu ebeveynlerin 0-8 yaş grubu çocuklarından ziyade, 9-16 yaş grubu çocuklarını daha fazla denetledikleri, büyük yaş grubundaki çocuklara daha fazla kural koyduklarını belirttikleri görülmüştür. Ebeveynlerin çoğu, yalnızca çocuğun indirdiği uygulamaya veya izlediği videoya odaklanmakta ve reklam, algoritmik öneriler vb. sorunlara yol açacak unsurları göz önünde bulundurmamaktadırlar. Ebeveynlerin hemen tümü, denetim mekanizması olarak yalnızca zaman kısıtlamasını koymaktadır.

B13: Yanlış sitelere girmeyeceğini şu an anlatmıyorum. Çünkü girmiyorum. Bir arama motoruna yazı yazıp giremeyeceği için sadece sitelerden bulduklarını görürsem ve yaşına uygun olmadığını fark edersem bu sana uygun değil deyip siliyorum. Benden izinsiz benim istemediğim yerlere girmedeği için veya hiç rastlamadığım için güvenli internet uygulamalarını kullanmıyorum. Cuma günleri 2-2,5 buçuk saat şarjı bitinceye kadar sınırsız kullanabiliyor. Zaten sürekli video seyrettiği için çabuk bitiyor şarjı. İsteddiği oyunları oynayabiliyor bu saatte Ama zaten yüklü olan oyunları oynadığı için ne oynadığını bilmiş oluyoruz. Serbest, oturma odasında oturuyoruz, yanımda oynuyor. İnternetin sınırsız alanını keşfedemedi henüz. Ne ararsam bulurum durumunu keşfedemedi. Onun için zaten çok takmıyoruz.

B7: Telefonu eline aldığı zaman seslerden anlıyorum ne yaptığını, direkt bakmıyorum. Daha çok kuralları abisi için koyuyoruz.

A10: Kullanırken gözüm sürekli üstünde oluyor, istemediğim şeyleri izlemiyor.

A4: İnternet kullanırken yanında durmuyorum, işlerim oluyor. Gözüm üstünde ama.

B2: Ödevlerini yaparsa ancak o zaman veriyoruz tableti. Tableti eline aldığı anda Youtube'dan çocuk videoları izliyor. Vallahi bir önlem alamıyoruz. Youtube'a şifre koyamıyoruz.

B3: İnternette güvenlik ayarı yok, sınırsız internet kullanıyor ama gözetim altında tutuyoruz.

B19: Evde internet yok. Annesinin ve benim telefonumda var sadece. Telefonda ne kadar kullanırsa. Tabletine internet bağlamıyoruz. İnternet kullandırtmıyoruz. 3 yaşındayken tablet aldık. Biz telefonlarımızı kurtaralım diye ona tablet aldık. İnternet bağlatmıyoruz tablete. Şimdi internet, nereye girer belli değil. Biraz daha büyüsün sonra. İnternet olsa başından kalkmaz. Bütün günü orada geçirir. Oyunağı çok. Oturma odası ağzına kadar oyuncak dolu. Bebekleri, arabaları.

A17: Zaten süresi kısıtlı, o açınca kardeşi de oynamak istiyor. Öyle olunca kendi odasında oynuyor telefonla. Beş dakikada bir babası ya da ben gidip kontrol ediyoruz ne yapıyor diye. Biraz da gözünü korkuttuğumuz için şiddet oyunları vs o tür şeyler açmıyor. Yarım saat maksimum 45 dakikası var. Haftada iki kez veriyoruz.

A15: Okuldan geliyor. Dinlenme esnasında 15 dakika tablet veya telefon veriyorum. Tabletinde internet yok. Yüklü olanlar bildiğim şeyler. O yüzden takip etmiyorum. İnternete bağlı bir cihaz kullanınca yanında oturuyorum. Çünkü internette korkuyorum. Mesela bir reklam arasında istemediğimiz şeyler çıkabiliyor. İnternet olunca kontrol ediyorum ama o farkında olmuyor kontrol ettiğimin. Başucunda otururken o umursamadığımı düşünüyor.

A16: Benim çocuklarım henüz küçük ya biz işin tehlikeli boyutuna henüz geçmedik.

Çocuklarının cihazlara yükledikleri uygulamalara nasıl karar verdikleri, bu alanda nasıl bir denetim uyguladıkları sorulduğunda, ebeveynlerin büyük bir kısmı, uygulamayı yüklemeye önce, çocuklarının kendilerinden izin aldıklarını, kendilerinin de, zararsız ve kendi yaş gruplarına uygun olduğunu düşündükleri uygulamalarını indirmeye izin verdiklerini belirtmiştir.

B13: Araba yarışları var onlarla oynuyor, saymalı oyunlar var, balık tutuyor sayıyor, yılanı dolaştırıyor. Yani daha çok basit oyunlar matematik vesaire öğreniyor. Yapboz oyunları var. O tip şeylere dikkat ediyorum.

B19: Oynadığı oyuna bakıyorum. Zekâ geliştiren oyunlar var ya. O yüklüyor, ben bakıyorum yükledikleri oyunlara.

A17: İstedığı oyunları bana gösteriyor, bunu yükleyebilir miyim diye. Tamam diyorum ama bir gün oynayacaksın sonra sileceğiz diye.

A15: Eve interneti sırf eğitime destek olsun diye aldık. Anne oyun yüklemek istiyorum diyor ben de hiç ona göstermeden internetini açıyorum tabletin. Çünkü gösterdiğim zaman muhakkak açacaktır o da. Yükle diyo-

rum, yüklüyor ve kapatıyorum interneti. Bazen arkadaşlarından duymuş oluyor, bazen Youtube'da gezerken anne bak bu oyun da varmış, çok güzelmiş, bir yükleyeyim diyor. Bakıyorum oyun uygunsa izin veriyorum indirmesine. Zaten yaşları yazıyor orada. Hani şu yaş için uygundur diye. Ona göre indiriyoruz.

A16: Şu anda ilgisini çeken şeyler daha masum şeyler, define, hazine, para topladım, altın topladım ilerledim. Şu anda o minvalde ilerliyor. Daha savaşlı, hani böyle televizyona yansıdı ya birkaç kriminal vaka, cinayet, ölüm vb. hani benim oğlumun yaş grubunda henüz öyle bir tehlike sezmediğim için açıkçası böyle o anlamda bir kısıtlamam yok. Hani böyle bakıyorum ilgilendiği şeyler daha böyle masumane, daha çocuksu.

Ebeveynlere çocuklarının geleneksel medyayla kurdukları ilişkilere ve geleneksel medya kullanımına koydukları kurallarla yeni medya kullanımına koydukları kurallar arasında fark olup olmadığına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Ebeveynler geleneksel medyaya ilişkin daha az kural koymaktadırlar. Araştırmaya katılan çocukların en sık kullandıkları geleneksel medya televizyondur. Televizyon içeriğinin zaten profesyonel bir editoryal denetimden geçmiş olması ebeveynlere güven vermekte dolayısıyla da geleneksel medya içeriklerinin tüketimi internet kadar sık ve yoğun denetlenmemektedir. Televizyon için de süre kısıtı konmaktadır ancak bu kısıt internet kadar katı değildir.

B13: Odasında televizyon vardı ama mutfığa aldım. 1,5 yıldır hem tablet hem televizyon sınırlaması yaşıyoruz. Çünkü oğlumda şöyle bir problem yaşamaya başladık bunlardan dolayı ev ortamında anne babaya ilgi alaka kesilmeye başladı, akşam ödevini yapmaktansa, bizimle oturup çay içmektense ya da herhangi bir aktivite yapmaktansa bakıyorum ki eline alıp köşede oturmayı tercih ediyor ya da odasında çizgi film izleyip hiç yanımıza gelmiyor. O yüzden kaldırdık.

A5: Hafta içi 2 saat falan televizyon izliyor ama hafta sonu gün içerisinde televizyon hep açık.

A17: Televizyonu denetlemek daha kolay. Onda kanal seçebiliyorum. Seçtiğim kanalda da biliyorum zararlı bir şey olmayacağını. Ama internette kontrol çok zor.

A15: Televizyon izlemeyi çok seviyor. Çok fazla dizi izliyor. Çizgi film çok seviyor ama tabii o da sınırlı. Seçtiğim çizgi filmler var onları seyrettiriyorum, dizi hiç yok, bazen Güldür Güldür, onu çok seviyoruz ailecek izlediğimiz bir şey. Televizyon ve internet için koyduğumuz kurallar benzer. Televizyonda da süresi var. Belli bir saatten sonra televizyon kapanıyor. Çizgi filmin ortasında mesela süren bitti diyorum, itiraz ediyor ama

ben bir şekilde kaldırıyorum onu başından. Hadi gel resim yapalım, kek yapalım diyorum. Yani biraz ilgiyle alakalı.

A16: Çocuklarımı babaanneleri büyüttü. Babaanneleri çocukların televizyona bakmalarından çok rahatsız olan bilinçli, sayılı bilinçli ebeveynlerdendi. Hiçbir şey bulamazsa şalteri indiriyordu. Elektrikler gitti diye. Çok fazla maruz kalmalarına izin vermedi. Hani aman başımdan gitsin de veya sussun izlesin de tarzı bir kadın değildir. Ama şimdi ben isteyken çocuklar eve geliyor, 2,5 saat ben gelinceye kadar evde yalnızlar. İşten geliyorum, yemek hazırlıyorum. O esnada televizyon onlarda, istedikleri gibi televizyon izleyebiliyorlar. Hayat temposundan dolayı sınır olayımız biraz daha kalktı açıkçası. Cihazların insanları aptallaştırdığına inanıyorum, çok fazla maruz kalmalarını en azından şu yaşlarda istemiyorum.

Hem çocuk hem de ebeveyn katılımcılar, birlikte çevrimiçi çok az etkinlik yaptıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar, ortak geçirilen vaktin çevrimdışı aktivitelerle değerlendirilmesinin hem aile birliği hem de çocuğun gelişimi açısından daha sağlıklı olduğuna inanmaktadırlar. Bununla birlikte, ebeveynlerle çocukların birlikte en fazla yaptıkları çevrimiçi etkinlik, video izlemektir.

A8: Biz geleneksel oyunlar oynamayı daha çok seviyoruz.

B7: İnternet ortamında vakit geçirmiyoruz. Evimizde değişik oyunlar var, beraberce oynuyoruz bazen.

A16: (oyun konsolu) babalarıyla oynuyorlardı ama ben kaldırdım. Evin içinde o atmosferden rahatsız oluyordum. Hepsi başına toplanıyordu, bir de gooll diye bağırıyorlardı. Olmasın istiyorum. Eşim özel sektörde çalışıyor, çok çalışıyor, cumartesi dahil çalışıyor. Bir tek pazarları evde. Çok seyrek görüyoruz birbirimizi.

A15: Yemek, pasta yapmaya çok ilgisi var. Ben Instagram'dan bakarken yanıma geliyor beraber bakıyoruz. Babasıyla beraber komik videolar seyrederler. Bebek videoları falan var, onları çok seviyor. Telefonu genellikle vermiyorum. Tablet kendinin, onu kullanıyor, 4 yaşındayken aldık tableti. Telefonu oyuncak olarak bilmesini istemiyorum. Tabletinde her zaman internet olmadığı için ödevi için internet kullanması gerekiyorsa telefonu veriyorum. Babası da teknolojiye çok düşkün. Kızım da seviyor. Kendi kendine öğrendi, hiç öğretmeye gerek kalmadı. Çok fazla video çekiyor. Youtube'da oyuncaklarını tanıtan kızlar var. O da onlara özendi bir ara. Oyuncaklarını tanıtmaya başladı. Bir baktım koymuş tabletini işte merhaba arkadaşlar, bu benim dolabım, bu benim mutfak setim falan yapıyor. Öyle çekti. Bayağı bir videosu var. Bir yere yüklemiyor çektiği videoları. Onu bilmiyor, ben de bunu öğrenmesini istemiyorum. Henüz er-

ken. Bir avantajı, faydası, gereği yok bunu yapmasının. Tablette çilek kız var, pasta yapıyor. O oyuna çok meraklı. Blok birleştirme oyunları var. Onları çok seviyor. Şeker kırmayı çok seviyor. Eşimden gördü onu da. Eşim oynuyordu bir ara.

A15: Barbie gardırobu var. Bebeklerini süslemeyi çok seviyor. Bir de mutfak setini çok seviyor. Sebzeleri var, tencereleri var. Onları internette izliyor. Zaten çoğu oyuncuğu internette izleyip istiyor.

Ebeveynlere, cihaz/internet kullanımını, ödül ve ceza sisteminin bir parçası olarak kullanıp kullanmadıkları sorulduğunda, ebeveynlerce cezadan ziyade ödül sisteminin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, ebeveynler çocuklarından ziyade kendilerini ödüllendirmek istediklerinde çocuklarının cihaz/internet kullanımına daha çok izin verdiklerini belirtmişlerdir.

B7: Bizim olduğumuz zamanlarda veriyoruz ki bizden uzak dursunlar. Ödül ve ceza olarak kullanıyoruz.

A5: Evdeki teknolojik aletler kurtarıcı olabiliyor bazen.

A18: Ödül olarak veriyorum. Odasını topladığında, derslerini yapmak istemediğinde yaparsan 10 dakika Ateş ve Su oyunu (oğlunun telefonda en sevdiği oyun) oynayabilirsin diyorum. Biraz rüşvet gibi oluyor ama (gülüyor). Teknolojiye bakış açımı davranışlarım arasında tezatlık oldu. Oğlum çok yemek yiyen bir çocuk değildi. Teknolojiyle ben tanıştırdım.

A17: Ödül ceza olarak kullanmıyorum. Çünkü biliyorum ki bunu yaparsam sonunda internet hakkı kazanmak için bir şeyler yapacak. Onu da istemiyorum.

A16: Ödül-ceza olarak kullanıyorum tabii, maalesef kullanıyorum, özellikle ödül olarak kullanıyorum. Mesela o an yapmam gereken bir şey varsa veya ilk kez yiyecekleri bir yiyeceği yiyeceklerse ben size bir jest yapayım siz de bana bir jest yapın ön yargılı olmayın ben de size 5-10 dakika izin vereyim diyorum. Bu kötü bir şey ama bunu biliyorum. Yapıyoruz tabii, hangimiz yapmıyoruz. Yolculuk esnasında, alışverişe çıktığımızda veya bir arkadaşım geldi, iki satır laflıyoruz, hadi çocuğum tamam hadi alıver. Normalde yapmadığımız ama böyle esnettiğimiz dönemler tabii oluyor. Sadece ödül-ceza için kullanıyorum ben. Yoksa al çocuğum biraz beynin gelişsin, azıcık kafan açılsın diye değil.

B13: Oğlum küçükken sakinleştirmek amacıyla interneti açıp video seyrettiriyordum. Çünkü neden bu sefer evde sürekli ne yapalım ne yapalım. Bir de oğlumda şöyle bir durum var hiç boş durmuyoruz yatana kadar re-

sim, pastel boya peşine suluboya geliyor, resim bitiyor kesip yapıştırıyoruz. Böyle olunca tablet bizim için bir kaçıştı. Ben de öğretmenim velilerime de dediğim o, yapmayın ama oğlum büyüyünce baktım ki olmuyormuş.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bilgisayar ve iletişim teknolojileri, günümüz dünyasında yadsınamaz bir öneme sahiptir. Bu teknolojilere erişimin ve bu teknolojilerin etkin kullanımının kişilere toplumda avantajlı pozisyon sağladığı yapılan araştırmalarla ortaya konmaktadır. Bu teknolojilere erişim ve bu teknolojileri kullanım, yalnızca toplumsal eşitsizliklerle değil, ülkeler arasındaki eşitsizlik düzeylerinin şekillenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Bu teknolojileri etkin kullanamayan ve üretemeyen ülkeler, gelişmişlik sıralamasında alt sıralara düşmektedirler. Bu nedenle, özellikle yeni kuşağın dijital teknolojilerin sunduğu fırsatlardan yararlanarak büyümesi, hem kendi kişisel gelecekleri hem de ülkelerin gelecekleri açısından oldukça önemlidir.

Bilgisayar ve internet teknolojileri, sunduğu fırsatlar kadar, riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu fırsatlar ve riskler, yetişkinler için de farklı düzeylerde geçerli olmakla birlikte, henüz her açıdan gelişme çağında olan çocuklar için daha hayati öneme sahip olmaktadır. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin sunduğu fırsatları maksimize edip riskleri minimize etmek, bu alanda yapılan çalışmaların hedeflediği yaygın etkilerdir.

Yürütülen saha araştırması sonucunda, bu yaş grubu ebeveynlerin internet teknolojilerinin sunduğu fırsatlar konusunda oldukça zayıf bilgiye sahip oldukları ortaya konmuştur. Söz konusu ebeveynlerin, teknolojinin sunduğu fırsatlar hakkında konuşurken ağırlıklı olarak bu fırsatı ansiklopedinin dijitalleşmesi düzeyine indirgedikleri görülmüştür. Fırsatlar yerine risklere odaklanmak, ebeveynler arasında çok daha yaygın bir tutumdur. Bununla birlikte, ebeveynlerin risklere ilişkin bilgileri de oldukça sınırlıdır. Ebeveynler, çocuklarının yaşlarının çok küçük olması sebebiyle Tablo 1’de yer verilen risklerle genel olarak karşılaşmayacaklarını düşünmektedirler. Ebeveynlerin, çocuklarının internet ve cihaz kullanımını büyük ölçüde kullanma yasağı ve kullanma süresi koyarak denetledikleri, içerik denetimi konusunda ise yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Ebeveynlerin büyük bir kısmı, çocuğun izlediği videonun sadece içeriğine odaklanırken, çok az sayıda ebeveyn, istenmeyen reklam ve pop-up benzeri sorunlara odaklanmaktadır.

Çocuk kullanıcıların bilgisayar ve internet teknolojileriyle kurdukları ilişki bağlamında aile arabuluculuğunun çok önemli bir rolü olduğu, ampirik çalışmalarla saptanmıştır. Bu nedenle, ebeveynlerin fırsat ve riske ilişkin bilinç düzeyi, çocukların fırsatlardan faydalanabilmesi ve risklere daha az maruz kalması veya ma-

ruz kaldığında bu risklerle baş edebilme kapasitesi geliştirebilmesi bakımından oldukça önemlidir.

Baumrind'in ebeveynlik biçimleri sınıflandırması, medya kullanımında ebeveyn arabuluculuğu biçimlerinin sınıflandırılması için temel bir kaynak oluşturmaktadır. Baumrind'in klasikleşmiş ayırımına göre, üç temel ebeveynlik tarzı bulunmaktadır ve her bir ebeveynlik tarzı farklı değerlere ve davranışlara sahiptir.

"Baumrind, ebeveynlik stillerini otoriter, demokratik ve izin verici olmak üzere üçe ayırmıştır. Ebeveynlik stilleri birbirlerinden kontrol, açık iletişim, olgunluk beklentisi ve bakım olmak üzere dört boyutta farklılaşmaktadır. Örneğin, otoriter ebeveynler çocuklarının gelişimi üzerinde yüksek düzeyde kontrole sahiplerken, onlara karşı düşük düzeyde sevgi ve şefkat gösterirler. Bunlara ek olarak bu tür ebeveynler, koydukları kurallara çocuklarının kayıtsız şartsız uymasını isterler, kısıtlayıcı ve cezalandırıcıdır. Demokratik ailelerde, ebeveynlerin çocukların üzerindeki kontrolü fazladır. Ancak bu tür ebeveynler çocuklarının otonomi kazanımlarını ve bağımsız davranışlarını destekler ve onların ihtiyaçlarına karşı duyarlıdır, çocuklarına karşı sabırlı, ilgili ve sevecendirler. İzin verici ebeveynlerin çocuklarının gelişimleri üzerindeki kontrolleri ise düşük düzeydedir; ancak onlara karşı sıcak ve sevecendirler. Çocuklarına çok fazla özgürlük tanır, onların davranışlarını kontrol etmezler ve onların ihtiyaçlarına karşı duyarlı değildir." (Altay ve Güre 2012: 2700).

Geleneksel medyadan bu yana, ebeveynlerin çocuklarının tükettikleri medya içeriklerini denetlemek için uyguladıkları ebeveynlik biçimleri, medya okuryazarlığı araştırmalarının önemli konularından biridir. İnternetin erişilen medya ortamını genişletmesi ile birlikte, yeni arabuluculuk biçimlerinin bu geleneksel arabuluculuk biçimlerine eklenmesi zorunluluğu tartışılmaya başlanmıştır. Nathanson'a göre (2001); aktif arabuluculuk, kısıtlayıcı arabuluculuk ve birlikte izleme arabuluculuğu olmak üzere başlıca üç arabuluculuk biçimi bulunmaktadır. Aktif arabuluculuk, ebeveynlerin veya diğer yetişkinlerin çocuklarla televizyon hakkında yaptıkları konuşmaları kapsar. Genellikle, çocukların eleştirel düşüncelerini desteklemek için, aktif arabuluculuğun ebeveynler tarafından başlatıldığı düşünülür. Bununla birlikte, çocuklar da ebeveynlerini televizyonla ilgili tartışmalara dâhil ederek aktif arabuluculuğu başlatabilirler. Aktif arabuluculuk, programın gerçekliği üzerine tartışma, televizyonda seyredilen davranışlar hakkında eleştirel yorumlar yapma, televizyonda sunulan konular hakkında ek bilgi sağlama gibi konuşmaları kapsar. Aktif arabuluculuk, pozitif veya negatif yönde olabilir. Pozitif aktif arabuluculuk, karakterlerin yaptıkları iyi şeylere dikkati çekmek, televizyon mesajlarıyla hemfikir olmak, çocukları karakterlerin davranışlarını benimsemeye teşvik etmek gibi konuşmaları kapsar. Negatif aktif arabu-

luculuk ise, karakterlerin davranışlarını kınama, televizyonda yayımlanan mesajlara karşı olma, çocukların karakterlerin davranışlarını benimsememesi için çabalama veya tasvirlerin gerçekçi olmadığını açıklama gibi aktiviteler aracılığıyla, çocukların televizyon içeriklerinin negatif yönlerini anlamalarını sağlamaya odaklanır. Aktif arabuluculuk, kimileri tarafından değerlendirmeci arabuluculuk olarak da adlandırılabilir (Nathanson 2001: 119-121). Kısıtlayıcı arabuluculuk, ne zaman, ne kadar ve ne tür televizyon içeriklerinin izlenebileceğine dair kuralları kapsar. Bu arabuluculuk tarzında, kurallar ebeveyn tarafından konulur ve çocuklardan kurallara uymaları beklenir. Kısıtlayıcı arabuluculuk, otoriter bir ebeveynlik stilini yansıtır (Nathanson 2001: 121-122). Birlikte izleme arabuluculuğunda, çocukla ebeveyn arasında herhangi bir konuşmanın olması gerekmez, ebeveyn ve çocuğun aynı odada olması ve aynı televizyon programını izlemesi bu kapsamdadır. Birlikte izleme ve aktif arabuluculuk birbiriyle ilişkili kavramlardır. Bununla birlikte, aktif arabuluculuğun gerçekleşmesi için birlikte izleme zorunlu olarak olması gereken bir durum değildir. Ebeveynler, izlemeden önce veya sonra, çocuklarıyla televizyon programları hakkında tartışabilirler. Benzer şekilde, birlikte izleme deneyimlerinin tümü, ebeveyn-çocuk konuşmasını içermez (Nathanson 2001: 121-123). Gerçekçi arabuluculuk ise; içeriğin değerlendirilmesinden ziyade, içeriğin üretimine odaklanır. Gerçekçi arabuluculuk teknikleri, çocukların medya içeriğinin nasıl üretildiğini ve sunulduğunu anlamalarına yardımcı olmak için gerçeklere dayalı bir yaklaşım kullanmaktadır. Ebeveynlerin bu stratejilerden birini diğerine tercih etmesi veya farklı stratejilerin bir karışımını kullanması söz konusu olabilir (Eastin ve ark. 2006: 489- 490).

Baumrind'in ebeveynlik biçimlerinden hareketle ebeveynlerin internet arabuluculuğu üzerine gerçekleştirdikleri araştırmada, Valcke ve ark. ebeveyn kontrolü ve ebeveyn destekleyiciliği arasında ayrım yapar. Ebeveyn kontrolü, daha çok çocuğun internet kullanımına ilişkin kurallarla ilgiliyken, ebeveyn destekçiliği internet kullanımında aktif arabuluculuk aktiviteleriyle ilişkilidir (Valcke ve ark. 2010: 456, 460). Çocukların dijital gelişimlerine katkı sunmada ebeveynlerin maddi ve sembolik olmak üzere iki temel rolleri vardır. Maddi rolleri bilgisayar satın alma, evde çocuklarına internet erişimi sunma gibi konularla ilişkiliyken, sembolik rolleri ise, evde internet kullanımı hakkında kurallar koyma sorumluluğuyla (çocuklarıyla internet hakkında konuşma, ebeveyn kontrol yazılımı yükleme, internet kullanım kurallarını açıklama, birlikte internette gezinme vb.) ilişkilidir (Valcke ve ark. 2010: 455).

The EU Kids Online Projesi'nin araştırma sonuçlarında, internet kullanımına ilişkin 5 farklı arabuluculuk stratejisi belirlenmiştir: İnternet kullanımı için aktif arabuluculuk (aktif olarak tartışma ve/veya aktivite paylaşımı), internet güvenliği için aktif arabuluculuk, kısıtlayıcı arabuluculuk, teknik kontroller, gözetim (kullandıktan sonra çocuğun online aktivitelerini kontrol etme) (Livingstone ve ark. 2017: 84).

Bu araştırma kapsamında ebeveynlerin sadece kısıtlayıcı arabuluculuk rolü üstlendikleri gözlemlenmektedir. Çok az ebeveyn, ender olarak aktif arabuluculuk yapmaktadır. Ebeveynlerin diğer arabuluculuk biçimlerini kullanmamaları çocuklarının hem fırsat hem de risk açısından dezavantajlı pozisyona düşmesine neden olabilir. Nitekim çocuklarla yapılan görüşmelerde, çocuklarla internetin riskleri ve fırsatları hakkında konuşmaların yapılmadığı, çocuklara evde dijital okuryazarlık becerilerinin yeterince kazandırılmadığı belirlenmiştir. Çocukların risklere ilişkin, cihazın patlaması gibi son derece uç örneklerle korkutuldukları görülmüştür. Ebeveynlerin, çocukların yaşlarının çok küçük olması nedeniyle riskleri çocuğa nasıl anlatacaklarını bilmediklerini bu nedenle de göz bozulması, bataryanın patlaması tehlikelerinin çocuğu risklerden korumada pratik açıklamalar olduğunu belirtmektedirler. Bu sonuç bize hem çocukların hem de ebeveynlerinin dijital okuryazarlık eğitimine duydukları ihtiyacı göstermektedir.

Dijital medyanın dinamik doğası, bu çalışmaların periyodik olarak tekrarlanması zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Çünkü değişen teknoloji beraberinde değişen medya kullanım pratiklerini de getirmektedir. Değişimin nicelik ve niteliğini ölçebilmek için geçmişte ve bugün yapılan araştırmaların verilerinin karşılaştırılması gelinen noktanın daha doğru anlaşılabilmesi için zorunludur. Aynı verilerin farklı bölgelerden toplanması ve bu verilerin karşılaştırılması, 0-8 yaş arası çocukların dijital medya kullanım pratiklerinin daha kesin ve derinlikli bir şekilde anlaşılmasına olanak verecektir. Karşılaştırmalı veriler sayesinde genellemeler yapabilmek, aynı zamanda kültürel ve bölgesel farklılıkların bu dinamikleri ne kadar ve ne şekilde etkilediğini anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu araştırma, Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması kapsamındaki 17 bölgeden biri olan, Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerini kapsayan Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde gerçekleştirilmiştir. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi, Türkiye'nin sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerinden biridir. TÜİK verileri ortaya koymaktadır ki, bu dezavantajlı durum, internet teknolojilerinin kullanılması düzeyinde de kendini göstermektedir. Diğer bölgelerde benzer araştırmaların yapılması sayesinde karşılaştırmalı verinin elde edilmesine olanak sağlanacak, coğrafi ve demografik farklılıklara göre Türkiye'de küçük çocuklar arasında dijital medya kullanım eğilimleri ve bu eğilimlerdeki benzerlikler/farklılıklar ortaya konulabilecek, böylelikle, daha sağlıklı ve derinlikli analizler yapılacaktır.

KAYNAKÇA

Altay F B and Güre A (2012) Okulöncesi Kuruma (Devlet-Özel) Devam Eden Çocukların Sosyal Yeterlik ve Olumlu Sosyal Davranışları İle Annelerinin Ebeveynlik Stilleri Arasındaki İlişkiler, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12(4), 2699-2718.

ATKINSON (2011) Early Childhood Education Report, <http://www.oise>.

utoronto.ca/atkinson/About_Us/What_We_Do/Early_Childhood_Education_Report/index.html , erişim tarihi: 14.04.2018

Brown A (2011) Media Use by Children Younger Than 2 years, *Pediatrics*, 128(5), 1040-5.

Chaudron S (2015) Young Children (0-8) and Digital Technology: A Qualitative Exploratory Study Across Seven Countries, Joint Research Centre Science and Policy Reports, <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC93239>, erişim tarihi: 14.04.2018

Common Sense Media (2011) Zero to Eight: Children's Media Use in America, <https://www.commonsensemedia.org/research/zero-to-eight-childrens-media-use-in-america>, erişim tarihi: 14.04.2018

Eastin M, Greenberg B S and Hofschire L (2006) Parenting the Internet, *Journal of Communication*, 56, 486- 504.

Green L and Holloway D (2014) 0-8: Very Young Children and the Domestication of Touchscreen Technologies in Australia, <http://www.anzca.net/documents/2014-conf-papers/748-anzca14-green-holloway.html>, erişim tarihi: 14.04.2018

Grimes S M and Fields D A (2012) Kids Online: A New Research Agenda for Understanding Social Networking Forums, <http://www.joanganzcooneycenter.org/publication/kids-online-a-new-researchagenda-for-understanding-social-net-working-forums/>, erişim tarihi: 14.04.2018

Holloway D, Green L and Livingstone S (2013) Zero to Eight, Young children and Their İnternet Use, LSE, EU Kids Online, eprints.lse.ac.uk/52630/1/Zero_to_eight.pdf, erişim tarihi: 14.04.2018

Holloway J D, Green L R and Brady D J (2013) 0-8: Young Children's İnternet Use, <http://www.anzca.net/documents/2013-conf-papers/705-anzca-2013-holloway-green-and-brady-1.html>, erişim tarihi: 14.04.2018

Kaşıkcı D N, Çağiltay K, Karakuş T, Kurşun E ve Ogan C (2014) Türkiye ve Avrupa'daki Çocukların İnternet Alışkanlıkları ve Güvenli İnternet Kullanımı, *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 230-243.

Lauricella A R, Wartella E and Rideout V J (2015) Young Children's Screen Time: The Complex Role of Parent and Child Factors, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 11-17.

Livingstone S and Helsper E (2010) Balancing Opportunities and Risks in Teenagers' Use of the İNTERNET: The Role of Online Skills and the İnternet Self-efficacy, *New Media&Society*, 12(2), 309- 329.

Livingstone S, Haddon L, Görzig A and Ólafsson K (2011) Risks and safety on the internet: The perspective of European children, Full Findings, LSE, EU Kids Online, [http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%](http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20)

20II%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIReports/D4FullFindings.pdf, erişim tarihi: 14.04.2018

Livingstone S, Mascheroni G and Staksrud E (2017) European Research on Children's Internet Use: Assessing the Past and Anticipating the Future, *New Media&Society*, 20(3), 1103-1122.

Marsh J (2014) Young Children's Online Practices: Past, Present and Future, http://www.academia.edu/9799081/Young_Childrens_Online_Practices_Past_Present_and_Future, erişim tarihi: 14.04.2018

Marsh J, Brooks G, Hughes J, Ritchie L, Robert, S and Wright K (2005) Digital beginnings: Young Children's Use of Popular Culture, Media and New Technologies, www.dcmp.org/caai/nadh177.pdf, erişim tarihi: 14.04.2018

Nathanson A (2001) Mediation of Children's Television Viewing: Working Toward Conceptual Clarity and Common Understanding, *Annals of the International Communication Association*, 25(1), 115-151.

Ólafsson K, Livingstone S and Haddon L (2014) Children's Use of Online Technologies in Europe, A review of the European evidence base, LSE, EU Kids Online, <http://eprints.lse.ac.uk/50228/>, erişim tarihi: 14.04.2018

Sigman A (2012) Time For a View on Screen Time, *BMJ Journal*, 97, 935-942.

Strasburger V C (2013) Children, Adolescents, and the Media, *Pediatrics*, 132, 958-961.

Valcke M, Bonte B, Wever B and Rots I (2010) Internet Parenting Styles and the Impact on Internet Use of Primary School Children, *Computers& Education*, 55, 454-464.

Vandewater E A, Rideout V J, Wartella E A, Huang X, Lee J H and Shim M (2007) Digital Childhood: Electronic Media and Technology Use Among Infants, Toddlers, and Preschoolers, *Pediatrics*, 119(5), 1006-1015.